

## 4.12 Prostitutie

Prostitutie kent verschillende verschijningsvormen. De bekendste is de raamprostitutie. Daarnaast bestaan escortbureaus en bordelen. Behalve deze vormen van georganiseerde prostitutie zijn er ook in sterk toenemende mate sekswerkers die privé werken en contact leggen via internet of advertenties in media. Vrouwelijke straatprostitutees werkten in de jaren negentig van de vorige eeuw vaak op officiële tippelzones, maar deze praktijk is teruggedraaid. Mannelijke straatprostitués vind je vaak op ontmoetingsplekken bij stations, in homocafés of in parken. Bij alle prostitutie geldt dat het werkteerrein sterk is veranderd met de opkomst van digitale media. Zo worden de meeste contacten met mannelijke prostitués tegenwoordig gelegd via chat- of profielwebsites. Hiermee verdwijnt veelal de tussenlaag van pooiers en het is ook lastiger voor hulpverleners om in contact te komen met deze groep (Repetur & Veenstra, 2011).

### 1.1.1 Wet- en regelgeving prostitutie

Prostitutie was en is in Nederland voor meerderjarigen (18+) niet verboden, gelegenheid tot prostitutie geven aanvankelijk wel. Sinds 1 oktober 2000 is de prostitutiebranche in Nederland als eerste land in Europa gelegaliseerd en is er een eind gekomen aan een jarenlang gedoogbeleid. Met deze wijziging in het Wetboek van Strafrecht heeft de Nederlandse overheid een duidelijke scheiding aangebracht tussen de exploitatie (uitbating) van vrijwillige prostitutie en de uitbuiting bij onvrijwillige prostitutie. Het eerste wordt door gemeentelijke regelgeving gereguleerd, het tweede wordt zwaarder bestraft. De belangrijkste doelen van de wet zijn het tegengaan van prostitutie door minderjarigen en door mensen die illegaal in Nederland verblijven, onvrijwillige prostitutie en illegale randverschijnselen. De wet streeft ernaar de positie van prostitués/prostitutees te verbeteren.

De meeste gemeenten hebben een vergunningstelsel ingevoerd waarin voorwaarden zijn opgesteld voor het exploiteren van een prostitutiebedrijf. Deze voorwaarden betreffen ruimtelijke ordening (waar mogen wel en waar geen bedrijven worden gevestigd), inrichting van het pand (hygiëne en sociale veiligheid) en de exploitant (geen strafblad, geen minderjarigen, geen illegalen en geen dwang of drang). Exploitanten die zich niet aan de vergunningseisen houden, kunnen zowel bestuursrechtelijk (weigeren of intrekken van de vergunning) als strafrechtelijk (als er sprake is van mensenhandel) worden vervolgd.

Uit onderzoek (Van Nijnatten & Klein Wassink, 2000) blijkt dat minderjarigen in de prostitutie vooral meisjes zijn die emotioneel en materieel thuisloos waren en zo in handen vielen van (eveneens jonge) pooiers, die hen stap voor stap de prostitutie in leidden. Het ontbrak deze meisjes aan sociale netwerken en ze werden emotioneel en materieel afhankelijk van de pooiers. De meisjes werden verliefd op de jongen en vervolgens nogal eens met dwang de prostitutie in gesluisd.

Deze praktijk is de laatste jaren bekend geraakt als die van *loverboys*. Loverboys zijn mensenhandelaren die met verleidingstactieken, manipulatie, chantage en geweld meisjes inpalmen met als oogmerk hen later voor zich te laten werken in de prostitutie. Het gaat om een ernstig misdrijf, waarbij de slachtoffers ernstig getraumatiseerd kunnen raken en veelal intensieve zorg en hulpverlening nodig hebben om te herstellen. De hulpverlening geeft regelmatig signalen af dat de slachtoffers vaak kwetsbare meisjes zijn. Steeds vaker worden deze meisjes via sociale netwerksites op het internet door de loverboys benaderd.

Het begrip 'loverboys' is een containerbegrip: er zijn diverse vormen. De eerste loverboys waren charmeurs, die uitgebreid de tijd namen voor het *groomen* en hun kans grepen als het meisje tot over haar oren verliefd op ze was. De laatste jaren zie je een toename van zakelijke mensenhandelaren, die het stadium van *grooming* overslaan, snel overgaan tot geweld en dreiging en het slachtoffer direct in de prostitutie brengen (Verwijs e.a., 2011).

Loverboys zijn feitelijk moderne souteneurs. Zij gebruiken hun relatie met veelal jonge, kwetsbare vrouwen (nogal eens licht verstandelijk gehandicapt) om hen in de prostitutie te brengen en hen te exploiteren. Dat is op zich geen nieuw verschijnsel, ook vroeger werden vrouwen op die manier door

pooiers geworven voor de prostitutie. Maar met de legalisering van prostitutie werd de bescherming door pooiers ook minder relevant. De legalisering bood prostituees de ruimte om zich te emanciperen en zich als zelfstandige te vestigen. Met de loverboys kwamen de souteneurs eigenlijk weer terug. De overheid vervolgt (bendes van) loverboys strafrechtelijk. Deze harde aanpak vloeit voort uit de prioriteit die de overheid stelt bij de aanpak van mensenhandel. Loverboys zijn namelijk in strafrechtelijke zin mensenhandelaren (Rijksoverheid, 2012b).

Loverboys en andere illegale prostitutiebedrijven zijn moeilijk op te sporen. Helaas zijn er ook in de meer gereguleerde prostitutie (raamprostitutie zoals op de Wallen in Amsterdam) nog steeds misstanden. De gemeente Amsterdam pakt dit aan. Lang niet alle ondernemers die kamers verhuren, houden zich aan de regels; er wordt nogal eens zwart geld witgewassen via prostitutie. Er is soms sprake van mensenhandel en niet alle prostitués/prostituees werken legaal in Nederland.

De minister van Justitie heeft in 2007 aangekondigd dat hij een nationale kaderwet prostitutie gaat invoeren om deze zaken beter te kunnen aanpakken en om meer eenheid in het prostitutiebeleid te bewerkstelligen. Bij de behandeling van deze wet in de Eerste Kamer najaar 2012 heeft de minister het wetsvoorstel weer ingetrokken, omdat er veel bezwaren leefden bij een meerderheid van de Eerste Kamer (Eerste Kamer, 2012). Daarmee zijn plannen om prostitutie te reguleren door de verplichting dat prostituees zich inschrijven in een landelijk register en de verhoging van de leeftijd voor prostitutie van 18 naar 21 jaar vooralsnog van de baan.

### 1.1.2 Begeleiding van prostituees

Er bestaan genoeg mensen die gelukkig zijn met hun werk in de prostitutie. Zij zorgen voor veilige seks, verdienen redelijk en zullen dan ook weinig in contact komen met de hulpverlening.

#### Eye Catcher Start

Josje

Josje is als prostituee werkzaam op de Amsterdamse Wallen. In een documentaire van de Humanistische Omroep gaat ze in op vragen over haar beroep van studenten van een hbo-opleiding voor Maatschappelijk Werk en Dienstverlening en een vierde klas havo. Een leerlinge vraagt haar: 'Mevrouw, mag ik wat persoonlijks vragen? Vindt u dat dan echt leuk om te doen?'

Josje: 'Ja, geweldig!' (Human, 2012)

#### Eye Catcher Stop

Daarnaast is er een grote middengroep die wel vrijwillig de keus voor het prostitutiewerk heeft gemaakt, maar niet sterk in het vak staat. Dat komt doordat veel prostituees een dubbelleven leiden. Ondanks de opheffing van het bordeelverbod, bestaat er nog steeds een taboe rondom prostitutie en veel vrouwen en mannen willen liever niet bekend staan als prostituee (prostituë). Dat dubbelleven zorgt soms voor problemen waar sekswerkers zelf moeilijk uitkomen. Bovendien zijn prostituees vaak slecht op de hoogte van hun rechten en plichten in hun werksituatie. Nu de prostitutiebranche legaal is, moeten prostituees belasting betalen, maar ze hebben er ook veel meer rechten voor teruggekregen. Helaas is er op overheidsniveau weinig gedaan om prostituees daar goed over te informeren. Door het stigma op prostitutie en door de gebrekkige informatievoorziening hebben prostituees vaak een slechtere positie (ten opzichte van de exploitant en ten opzichte van de klant) dan waar ze wettelijk recht op hebben. In sommige steden bestaat er Prostitutie Maatschappelijk Werk, waar men gespecialiseerd is in de problematiek waarmee prostituees te maken kunnen krijgen en waar men hen ondersteunt om op te komen voor hun rechten.

Er bestaat een groep waarbij de problemen zich opstapelen (Vanwesenbeeck, 1995). Een van de moeilijkst bereikbare groepen in de hulpverlening zijn de straatprostituees/és. Streetcornerworkers, maatschappelijk werkers, medewerkers in opvangruimtes, ambulante-psychiatrisch werkenden en anderen zijn beroepsmatig betrokken bij deze doelgroep. De problemen van deze cliënten zijn groot. In de eerste plaats gaat het vaak om drugsverslaafden, die zo aan geld komen om drugs te kunnen

kopen. Het betreft ook mensen die illegaal in Nederland verblijven en voor wie het een van de weinige soorten werk is waarvoor je geen Burgerservicenummer nodig hebt. In deze groep zien we veel jongeren uit Oost-Europa (bijvoorbeeld Roemenië). Ook minderjarigen die van huis of uit een inrichting zijn weggelopen, belanden nogal eens in de straatprostitutie.

Bij meerderjarige prostituees is het juridisch onmogelijk hen met dwang uit de prostitutie te halen. Naast de genoemde problemen met drugs zijn er ook problemen met alcohol- en gokverslaving. De gezondheid van straatprostituees/és is vaak slecht. De meesten hebben psychische problemen met diverse oorzaken: seksueel misbruik, affectieve verwaarlozing, acceptatieproblematiek bij de ouders en psychiatrische problematiek. Nogal wat straatprostituees/és zijn in aanraking geweest met de politie (diefstal, geweldsdelicten). Een aanzienlijk deel is dakloos en leidt een zwervend bestaan (Sioen, 1996; Van Gelder, 1998). Velen hebben onveilige seks met hun klanten. Sommige klanten betalen meer voor seks zonder condoom. De uitzichtloosheid van hun bestaan of de verslavingsproblemen leiden ertoe dat ze zich lang niet altijd beschermen tegen besmetting.

Aan het eind van de vorige eeuw zijn in de grote steden in Nederland pogingen ondernomen om de straatprostitutie wat meer te reguleren, uit oogpunt van beheersing van de openbare orde maar ook met de bedoeling de groep beter bereikbaar te maken voor hulpverlening. De vluchtigheid van hun bestaan maakt hen nu eenmaal moeilijk bereikbaar voor hulpverleners. Er werden officiële tippelzones ingesteld waar straatprostitutie was toegestaan. Daar werd ook een 'huiskamer' ingericht, een laagdrempelige voorziening waar opvang wordt geboden: een luisterend oor, medische verzorging, verstrekking van schone heroïnespuiten en condooms, opvang na seksueel geweld enzovoort. Medewerkers van deze hulpverlening dienen weinig resultaat van hun werk te verwachten en te onderkennen dat hun cliënten de meeste problemen niet kunnen oplossen. Wel is het hun taak de veiligheid van de seksuele contacten van hun cliënten te stimuleren. In 2002 bestonden in de meeste grote steden in Nederland dergelijke officiële tippelzones. Omdat er in de tippelzones naast vrouwen met verslavingsproblemen de laatste jaren steeds meer migranten zonder werkvergunning kwamen werken die soms slachtoffer waren van mensenhandel, werd de druk op de zones groot en ontstonden er (meer) misstanden. De afgelopen jaren zijn deze tippelzones in het gehele land gesloten. De maatschappelijke opvang van deze groep vindt nu vooral plaats in de drugshulpverlening.

Het kost jonge vrouwen nogal eens veel moeite zich los te werken van een loverboy en uit de prostitutie te treden. Ook daar is de ondersteuning van sociaal-agogisch hulpverleners relevant. Er is gespecialiseerde opvang voor de slachtoffers van loverboys beschikbaar (JeugdzorgPlus). Het behandel aanbod bestaat uit traumaverwerking, het vergroten van de zelfstandigheid en weerbaarheid, en het opbouwen en onderhouden van evenwichtige relaties (Verwijs, 2011).

Tot slot kunnen hulpverleners ook aandacht besteden aan preventie: er zijn projecten die jonge meiden (13-16) wijzen op de risico's van loverboys (Bovenkerk e.a., 2004; Rijksoverheid, 2012b).

Prostitutie door en met minderjarigen was en blijft strafbaar. Op diverse plaatsen wordt samengewerkt door bureaus Jeugdzorg, zedenpolitie en de Raad voor de Kinderbescherming. Zo is in Utrecht een zogenoemd Project 13 opgezet (vernoemd naar de leeftijd van het jongste betrokken meisje), dat een repressief beleid voert en jonge meisjes met dwang uit de straatprostitutie haalt. De (eveneens jonge) pooiers worden daarbij vervolgd. De meisjes worden in een gesloten opvang intensief begeleid. De resultaten zijn succesvol: de meeste meisjes blijven uit de prostitutie en zijn achteraf tevreden over deze ingreep in hun leven; de gedwongen opname was een noodzakelijke stap om hun ontwikkeling veilig te stellen (Van Nijnatten & Klein Wassink, 2000).

Onder de weglopers bevinden zich regelmatig jonge jongens vanaf een jaar of 12. Een aanzienlijk deel van deze jongere straatprostitués is van allochtone afkomst. Sommige van deze jongens zijn van huis weggelopen omdat hun homoseksualiteit niet geaccepteerd werd of vanwege andere problemen met de ouders (Sioen, 1996). Een substantieel deel van de jongens prostitués begint als minderjarige aan deze wijze van geld verdienen. In schattingen gaat het om 3.000 tot 5.000 jongens en jonge mannen in Nederland. Er wordt gesproken over een cirkel van zwijgen: er wordt niet over gesproken. Het krijgt geen aandacht bij seksuele voorlichting op school, niet in weerbaarheidstrainingen voor

jongeren. De heersende gedachte is dat jongens altijd seks willen en meisjes moeten leren hun grenzen aan te geven in seksuele relaties.

Dit alles lijkt te berusten op drie taboes: op prostitutie, homoseksualiteit en jongens als mogelijke slachtoffers van seksueel misbruik. Het blijkt veel hulpverleners te verwarren dat de jongens zelf zeggen dat ze geen probleem hebben met de seks en er plezier aan beleven. Homoseksualiteit is vaak geen onderwerp van gesprek in het jongerenwerk, bij de centra van Jeugd en Gezin en op andere plekken waar jongeren buiten school ondersteund worden in hun ontwikkeling (Repetur & Veenstra, 2011).

In het boek van Repetur en Veenstra (2011) komen elf jongens aan het woord die *paydates* doen, zoals ze het zelf noemen. Drie klanten vertellen over hun afspraken met minderjarige escorts. De gespreksverslagen maken datgene zichtbaar wat voor vrijwel iedereen onzichtbaar is. Ze tonen een wereld waarin jongens ondanks angst en tegenzin toegeven aan de avances van oudere mannen, louter vanwege de belofte van geld of de wens 'ingewijd' te worden in de homoseksualiteit. Deze jongens leren om 'de knop om te draaien' als de seks niet prettig is of ze de man afstotelijk vinden. Ze zijn na jarenlange pesterijen op school blij met de bewondering en aandacht van klanten – ook al is die louter seksueel. Door toenemend drugsgebruik of gewenning aan een dure levensstijl kunnen ze niet meer uit eigen beweging stoppen met paydates, al zijn ze er eigenlijk wel klaar mee.